

Datum: 01.04.2004

Autor: Jan Keller

Zdroj: Právo

Strana: 01

Konec ekologie v Čechách

Jsou lidé, kteří se domnívají, že ekologické problémy jsou problémy přírody a že smyslem ekologických hnutí je chránit záby, pulce a jinou nepraktickou havěť, zhotovovat krmítka a sbírat v lese po turistech odhozené papírky. To je naprostý omyl.

Ekologické problémy jsou problémy společnosti, která svým naprosto hladkým fungováním systematicky rozbíjí a ničí krajinu, ohrožuje přežití velké části živočišných druhů a vyvolává radikální změny klimatu. Smysl ekologických hnutí je dvojitý: jednak jsou ukazatelem toho, nakolik si lidé uvědomují širší souvislosti svého pobývání na této zemi, jednak jsou výrazem víry v to, že obyčejný občan má chuť a také prostředky změnit poměry, které ho poškozují a které budou poškozovat i jeho potomky. Nedávno jsme se v televizi dozvěděli, že ministr životního prostředí dostal za úkol provést důkladnou inventuru a nahlásit, ve kterých ohledech se u nás příroda hájí příliš důkladně, více, než předpisují evropské směrnice. Bylo by přílišným přepychem Evropu nějak převyšovat, prozradil ministr průmyslu, neboť tam je příroda ošetřena zcela dostatečně. Ve stejných televizních zprávách zaznělo, že vyspělým zemím Evropy akutně hrozí zánik více než třetiny volně žijících živočišných druhů. Tuto zprávu ministr průmyslu nijak nekomentoval. Možná ji ani nezaregistroval.

Rovněž nedávno odhlasoval Senát novelu zákona o nakládání s geneticky modifikovanými organismy. Senátoři omezili právo občanských sdružení účastnit se v této věci správních řízení a dokonce výrazně omezili právo veřejnosti na informace v této tak citlivé oblasti. Dostupnost informací je základní podmínkou svobodného rozhodování a svobodné rozhodování informovaných občanů je základem demokracie. Hezky a až k slzám dojemně o tom dokážou mluvit mnozí politici a předseda Senátu zvláště. Jak jsme tedy na tom s ekologií v Čechách?

Proměna hrozeb a rizik

Před listopadem '89 se u nás drancovaly přírodní zdroje a zvláště v severních Čechách, kde neexistovaly limity těžby hnědého uhlí, byla situace přímo hrozná. Dým z továrních komínů ohrožoval zdraví populace. Vedení země podporované silnou energetickou lobbou přitom trvalo na nesmyslném růstu výroby elektřiny za každou cenu. Vše, co se dělo, dělo se přece pro zvýšení životní úrovně lidí. Režimní poslanci přitom necítili potřebu dávat lidu informace o rizicích pro jejich zdraví ani o jiných ekologických významných skutečnostech. Nesmělé ekologické hnutí mělo tehdy podporu veřejnosti, která se cítila ohrožena na svém zdraví a snila o zdravějším ovzduší nejen v severních Čechách. Po listopadu '89 ekologické problémy nezmizely, dokonce se ani nezmenšily. Jen poněkud změnila svoji podobu. Problémem už není čoučící tovární komín a zaprášené nákladní auto, ale úhledný hangár supermarketu a nablýskaná auta osobní. Euforii výroby nahradila euforie spotřeby. Je nás stále méně, a přitom potřebujeme stále více místa. Čím dál více dálnic pro kamióny, které krmí supermarkety zbožím, čím dál více plochy pro skládky, do kterých nakonec přetečou věci z regálů velkoobchodů. A tak jsme se konečně

dočkali. Oč méně se kouří z továrních komínů, o to vydatněji čoudí spalovny odpadů. Továrny na okrajích měst už nechrlí tolik síry jako dřívě, auta uprostřed měst vypouštějí o to více oxidů dusíku.

Začíná se mluvit o tom, že pokud má vše fungovat naprosto hladce, bude třeba poněkud snížit rozsah ochrany přírody, zrušit limity na těžbu hnědého uhlí, hlavně začít vyrábět mnohem více energie a přestat zatěžovat občany informacemi o některých aspektech životního prostředí. Ekologičtí aktivisté, kteří proti tomu protestují, jsou vnímáni jako poslední překážka prosperity, které jsme se po čtyřiceti letech tuhého odříkání už skoro dočkali.

Před listopadem prý ekologičtí aktivisté škodili lidu. Dnes jsou na tom ještě hůř - škodí jejich blahu. Ti, kteří blokovali Temelín, bránili záchraně severních Čech, protože znemožňovali rychlé odstavení uhelných elektráren a snížení rozsahu těžby. Ti, kdo stojí v cestě rychlejší výstavbě dálnic a protestují proti necitlivému vedení obchvatů, nesou vinu za to, že obyvatelé měst musejí dýchat více zplodin, než je zdravé. Ti, kdo protestují proti bezohlednému rozvoji podnikání ve zvláště cenných krajinných oblastech, nechtějí pracujícím lidem, a dokonce ani rentiérům dopřát klidné sportovní vyžití ve zdravém prostředí.

Je to tak trochu podobné, jako když si listujete barevným atlasem, který našim školákům přibližuje stavbu lidského těla a fungování krevního oběhu. Pro větší názornost jsou tam tepny znázorněny jako dálnice, po nichž nákladáky přepravují na svých korbách červené a bílé krvinky. Bystrý prvňáček zcela logicky usoudí, že pokud by nákladáky přestaly ve dne v noci po dálnicích pádit, člověk by se v malé chvílce jistojistě udusil.

Tunelování občanské společnosti

Řeči o občanské společnosti se staly mocným zaklínadlem naší doby. Čím matnější je tento termín, tím je oblíbenější. O občanské společnosti se už píšou diplomové práce, ba i práce docentské, takže by nikoho nenapadlo, že ta věc třeba ani neexistuje, anebo že vypadá úplně jinak, než se říká. O občanské společnosti se přece dělají výstavy a besedy přímo v budově Senátu. Přesně v téže budově, kde se novelizacemi zákonů odebrá občanům právo na informace o věcech, s nimiž by nemuseli souhlasit. To, co nazýváme občanskou společností, má dnes dvě zcela rozdílné podoby. Na jedné straně to jsou tak trochu pošetilí mladí lidé, kteří ve dne v noci sepisují v zapadlých kumbálech všemožné žádosti o granty a podporu, aby jejich skupinka vydržela ještě další sezónu. Devadesát procent svého pracovního i volného času tráví takzvaným "fund-raisingem" (česky sháněním peněz), pronásledováni obavou, že už příští měsíc nebudou mít ani na zaplacení nájmu za onen zapadlý kumbál. Při protestních akcích se scházejí v počtu sotva větším než malém,

aby na chvíli postáli se svými vetřechými transparenty v blízkosti uspěchaných politiků a znučených policistů. Pokud snad šlo v sametové revoluci nejen o větší supermarkety, ale i o větší svobodu projevu, tyto hloučky podivínů, kterým se slušný měšťan oklikou vyhne, jsou jejím plodem. Občanská společnost však má stále více také svou druhou, mnohem širší, kulatější, vlivnější a sebevědomější tvář. Zatímco ekologičtí aktivisté provozují občanskou společnost tak jaksi na koleně, prakticky zadarmo a ve svém volném čase, stalo se módou využít masku občanské společnosti mnohem zajímavějším a hlavně mnohem lukrativnějším způsobem. Pokračování * (3)

Dokončení * (1)

Tato nová móda využívá mezer v liberálním pojetí lidské povahy. Liberálové z nějakého důvodu věří, že pokud člověk získá svobodu, využije ji vždy pro ušlechtilou věc a v poslední instanci dokonce pro dobro všech. Liberálové nemohou ani připustit, že člověk může své svobody využít k jednání, které poškozují druhé a třeba i jeho samotného. Pro liberála je velkým oříškem například narkoman, který své svobody využívá k sebezdravosti. Radostné osvícenské myšlení něco takového vůbec nepřipouští. Mohlo by to zpochybnit hodnotu svobody, a co je horší - mohlo by to podkopat víru v automatickou blahodárnost svobody podnikání. Pro občanskou společnost plyne z liberální víry zcela jednoznačný závěr. Vše, co činí občanská společnost, je již z definice správné, chvalyhodné a ušlechtilé. Pokud by naopak angažovaní občané konali něco, co liberálům v mocenských pozicích vadí, budou takoví lidé z občanské společnosti vyobcováni. Nepohodlní ekologičtí aktivisté jsou z ní u nás vylučováni pomocí nálepky extremismu. Tim, že je ekolog úředně prohlášen za extremistu (autor těchto řádků je dokonce péčí plzeňského soudu soudně uznaným ekoteroristou), ztrácí nárok počítat se do slušné, pozitivní, státotvorné občanské společnosti.

Tak se prostor v občanské společnosti uvolňuje pro ty, kteří ho dokážou komerčně lépe využít. Je zajímavé pročitat si seznamy členů občanských sdružení, jež byla založena na podporu stavby různých dálnic v Čechách a na Moravě. Je ještě zajímavější porovnávat tyto seznamy se seznamy firem, jež se ucházejí o zakázky při výstavbě dotčených dálničních úseků.

Tato rafinovaná móda přišla ze Spojených států, kde dřevorubci zakládají občanské iniciativy propagující mycení lesů v chráněných oblastech a angažovaní kuřáci podporovaní finančně výrobci cigaret se sdružují proti omezování svobody kouření ve veřejných místnostech. Protože tito občanští aktivisté nemusejí v zapadlých kumbálech smolit své žádosti o grant a žádný soud se neodvážá obvinít je z něčeho nekalého, posloužili též u nás jako mocná inspirace. Zatímco ekologické hnutí je v útlumu a neví dne ani hodiny, kdy bude obviněno z dalších

ohavných ekoteroristických záměrů, nová tvář občanské společnosti jenom kvete, byt' se o ní v Senátu žádné semináře nepořádají. Když se ministr životního prostředí zdráhal udělit výjimku ze zákona, která by umožnila skupině lyžařů dále devastovat vrcholek Lysé hory v Beskydech, vzniklo okamžitě občanské sdružení z iniciativy podnikatelů, vlekářů a politiků krajských, ba i jednoho senátního. Sehnalo tisíce podpisů pod petici dožadující se svobody devastovat jádro chráněné krajinné oblasti. Naopak, ekologické sdružení, které chtělo vrcholek hory chránit, je obviňováno z extremismu, a když jeho členové vysázeli na nepovolené sjezdovce několik stromků, zasáhla Česká inspekce životního prostředí a obvinila aktivisty ze závažného poškozování přírody. Při hloubení jamek pro sazenice smřčků porušili půdní kryt. Přece si nenecháme poškodit les vysazováním stromků!

Střední vrstvy rizikové společnosti

Občanská společnost byla v minulosti nesena především aktivitami příslušníků středních vrstev. Právě o těchto vrstvách se soudilo, že jsou zárukou pevné demokracie. V rizikové společnosti, tedy ve společnosti, která svým rutinním fungováním plodí stále nové ekologické, technologické a další hrozby, se však i charakter středních vrstev výrazně proměňuje. To, co pro jedny představuje riziko, může pro jiné znamenat obrovský zdroj příjmů. Pokud by tomu tak nebylo, už dávno by Rusko a Spojené státy podepsaly dohodu o snižování emisí skleníkových plynů. Dále víme, že určitá rizika jsou distribuována univerzálně, zatímco z jiných je možno se vykoupit. Máme-li dost peněz, můžeme si nejen koupit nejmodernější auto, ale také se můžeme odstěhovat z míst, kde se žije nezdravě, protože lidé tam mají mnoho aut. Dnes již osmdesát procent znečištění pochází v Evropě z mobilních zdrojů, tedy z dopravy, a v rámci automobilové kultury můžeme zřetelně rozlišit tři vrstvy. Mezi horní patří ti, kdo profitují z výroby a prodeje automobilů tak vydatně, že si mohou dovolit žít v místech, kde je hluka a zplodin co nejméně. Bydlí daleko od dálnic a frekventovaných městských komunikací a nejsou nuceni přepravovat se v době dopravní špičky. Do dolních vrstev patří naopak ti, kdo jsou i se svými dětmi všem rizikům automobilového provozu vystaveni, sami však auto nemají a používají hromadnou dopravu. Neřidiči tvoří v evropských zemích stále ještě čtyřicet procent populace. Konečně střední vrstvy automobilové společnosti jsou tvořeny těmi, kdo jsou rizikům provozu vystaveni, dýchají jeho

zplodiny, zároveň však profitují z nemalých možností, jež jim vlastnictví automobilu skýtá. Střední vrstvy rizikové společnosti tak mají zcela jiné vlastnosti, než jaké měly klasické střední vrstvy. Nejsou aktivní při řešení problémů tak jako jejich předchůdci v 19. století. Jsou naopak bezradní a nezbyvá jim než držet basu, protože z problémů, které na ně doléhají, sami zároveň profitují. Not in my backyard je jejich heslem. Když už to musí být, jen ať to není na mém dvorku. Jsou bezradní, a tak se snaží s riziky žít a držet si je pokud možno dále od těla. Proto se proti obchvatům měst bouří jen ti, kdo bydlí přímo u jejich trasy. Proto trvalé úložiště jaderného odpadu vadí jen obyvatelům několika malých visek v malebných zákoutích jižních Čech a Vysočiny. Proto děsivé změny klimatu neburcují téměř nikoho, neboť je dost pravděpodobné, že příští vlna dešťů zasáhne pro změnu jiné povodí. A ti, kdo protestují, i když jim právě nehrozí žádné trvalé úložiště, obchvat ani povodeň, jsou přece staří známí extremisté. Právě střední vrstvy rizikové společnosti, které jsou zárukou obětí i komplexem systému, jsou schopny blokovat jakékoliv řešení ekologických problémů. V době všemožných restitucí se nechávají naopak vyvlastnit od odpovědnosti a jen tiše doufají, že to nebude vyvlastnění tak úplně bez náhrady. Na oplátku dostávají právo honosit se statusovými symboly klasických středních vrstev či aspoň jejich náhražkami, jako je tomu v případě ojetého auta či zboží ze supermarketu.

Funkce politiky v rizikové společnosti

Ekologická rizika jsou plozena rutinním fungováním právě té společnosti, kterou se politici uvolili pro kratším či delším přemlouvání reprezentovat. Protože nemohou ohrozit mechanismy, jimž vděčí za své postavení, za své příjmy a vliv, jsou nuceni klíčkovat případ od případu před riziky a ekologickými hrozbami stejně jako jejich voliči. Před volbami o nich raději nemluví, po volbách o nich pro jistotu mlčí. Politici jsou bez ohledu na míru své ekologické gramotnosti vyvlastňováni od své odpovědnosti neméně než jejich voliči. Jejich vyvlastnění má jméno deregulace. Heslo deregulace neznamená, že padnou bariéry, které by jinak omezovaly prostor pro svobodné rozhodování. Deregulace znamená, že všechny oblasti (kultura, věda, sociální oblast či ekologie) ztrácejí svůj specifický

kód, tedy své vlastní hodnoty a priority, a jsou nuceny podřídit se bez reptání (anebo třeba i s reptáním, to nehraje roli) ekonomickému kódu, tedy imperativu co nejrychlejšího zisku či aspoň co nejvyšších úspor. Na ekologii, kulturu i sociální oblast si totiž musíme nejprve vydělat. Kultura, sociálně a ekologie zatím laskavě počkají. Až budeme jednou dostatečně bohatí, všechno jim to samozřejmě vynahradíme. Deregulace dává politikům obrovské možnosti a ekologickým aktivistům bere dokonce i to málo, s čím mohli dříve počítat. Ochrana přírody se stává bariérou podnikání a brzdou budoucí prosperity. Před listopadem '89 se u nás drancovaly přírodní zdroje, zvláště v severních Čechách, proto se počátkem 90. let, kdy o budoucím vývoji existovaly ještě značné iluze, zavedly zákonem pevné územní limity, které nesmí těžba uhlí překročit. Tyto limity, které chrání několik obcí před likvidací, se staly jednou z bariér svobodného podnikání, a proto mají být deregulovány. Totalitní stát by tak učinil s přímočarostí a neomaleností sobě vlastní. Oč jemnější a elegantnější je demokracie. V prvním kole mají být limity zrušeny na úrovni zákona a veškeré rozhodování o pokračování těžby (či netěžby, řekl by český politik) bude přeneseno na samotné obce, jichž se věc týká. Podrobnosti vysvětlil ministr průmyslu: limity budou odstraněny proto, aby důlní společnosti mohly začít skupovat majetky od těch, kdo je prodat chtějí. Jaký bude asi další scénář? Až pozemky, domy a zahrady za desítky či stovky milionů těžaři skoupí, zeptají se těch, kdo prodat nechťejí, zda si to snad nerozmysleli. Přitom se jim jen tak žertem zmíní o existenci paragrafu v Horním zákoně, který umožňuje jejich majetky ve veřejném zájmu vyvlastnit. Pokud ani pak starousedlíci necouvnu, firmy se prostě smíří s tím, že skupily polovinu městečka, a z těžby nic nebude. "Je to jednoduché a demokratické," usmívá se ministr průmyslu. Friedrich Nietzsche toho asi moc nevěděl o Horním Jiřetíně, o sjezdovce na Lysé hoře ani o geneticky modifikovaných organismech. Kdo ví, na co vlastně myslel, když ho napadlo, že čím více se některé věci liší, tím více jsou stejné.

Foto: Bohumil Pospíšil
(www.fotosynteza.cz): Z projektu Valotar, 2002.